

Євтушенко Н.О., д.е.н., доц.
Варніцький В.В., магістр
Державний університет телекомунікацій

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ПОНЯТТЯ, ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ОЦІНКИ

В рамках цієї статті проаналізовано різні наукові погляди стосовно визначення сутності поняття конкурентоспроможність. Встановлено, що конкурентоспроможність виступає ключовою категорією, котра застосовується в теорії і практичних аспектах економічних досліджень, та є багатогранним поняттям. Рекомендовано розглядати конкурентоспроможність підприємства як сукупність можливостей ефективно використовувати свій ресурсний потенціал, які доцільно оцінювати через комплекс якісних та кількісних характеристик відповідно до наукових підходів та методів оцінки конкурентоспроможності у вигляді класифікації. Доведено, що представлені підходи та методи допоможуть вирішувати більшість проблем, з якими стикаються менеджери підприємств у процесі своєї діяльності.

Ключевые слова: конкурентоспособность, управління, підходи, методи оцінки, підприємство.

Постановка проблеми. На сьогоднішній момент для досягнення ефективних результатів роботи підприємствам необхідно пристосовуватися до умов, що постійно змінюються, які, своєю чергою, вимагають розробки інноваційних концепцій розвитку та шляхів підвищення їх конкурентоспроможності. Розробка таких концепцій потребує ретельного дослідження економічної категорії «конкурентоспроможність підприємства», особливостей її формування та методів оцінки. Відсутність необхідних теоретичних та практичних знань складного механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства часто призводить до серйозних прорахунків у вигляді суттєвих збитків, а іноді й до банкрутства. За допомогою конкурентоспроможності розцінюються досягнуті підприємством підсумкові результати протягом конкретного періоду. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства залежить від придбаних ним деяких переваг, при порівнянні з основними, чинними конкурентами. Це і визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемним питанням аналізу та оцінки конкурентоспроможності підприємств присвячено чимало наукових робіт іноземних вчених таких як: Г. Азоєв, Ф. Котлер, Ж.-Ж. Ламбен, Р. Фатхутдинов. Дослідженням питань конкурентоспроможності підприємств України займалися такі вчені як: Л. Балабанова [1], Є. Богуславський [2], А. Воронкова [3], О. Гудзь [4], Р. Грецький [5], І. Должанський [6], О. Драган [7], Н. Євтушенко [8], Т. Халімон [9], С. Смерічевська [10] та інші. Методи кількісної оцінки конкурентоспроможності досліджували такі вчені як: В.Гриньова, Н. Мисько [11], А.Брутман [12], В.Кошеленко [13] С.Савчук [14] та інші. Незважаючи на проведені дослідження, вирішення питань встановлення теоретичного базису конкурентоспроможності підприємства та розробки методичного інструментарію оцінки його конкурентоспроможності, потребують подальшого дослідження.

Метою статті є теоретичний аналіз поняття «конкурентоспроможність підприємства»

та формування на його основі класифікації методів оцінки конкурентоспроможності з урахуванням сучасної проблематики та практичного досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Багато українських вчених вивчали конкурентоспроможність як економічну категорію в контексті макроекономічного масштабу у взаємозв'язку з зовнішнім оточенням. Ряд вчених підтверджує складність та багатогранність поняття «конкурентоспроможність» та визначає її як здатність підприємства виготовляти конкурентоспроможну продукцію, його перевага стосовно інших підприємств відповідної галузі всередині країни та за її межами. [15]

Дослідженням питань конкурентоспроможності з урахуванням регіональних особливостей займалися Є. Богуславський, Ю. Шибалкіна [2, с. 183], які визначали конкурентоспроможність як своєрідну роль регіону та його місце в економічному просторі країни, здатність забезпечувати високий рівень життя населення і можливість реалізувати потенціал, яким володіє регіон.

В процесі розвитку теорії конкурентоспроможності на рівні підприємства не сформовано єдиного висновку про змістовне наповнення цього поняття. Так на погляд Р. Грецького конкурентоспроможність підприємства – це комбінація факторів, які роблять діяльність підприємства більш успішною у порівнянні з конкурентами в конкурентному середовищі і не може бути легко повторена конкурентами. [5, с. 35] Цю думку підтримує С. Смерчівська, яка розглядає конкурентоспроможність підприємства як набір факторів (економічних, соціальних, політичних та інших), які обумовлюють положення регіону з його окремими товаровиробниками на внутрішньому та зовнішньому ринках, яке відображається через показники (індикатори), адекватно характеризуючи стан та динаміку. [10, с. 36]

Відповідно до ресурсної концепції конкурентоспроможність підприємства рядом вчених розглядається як рівень його компетентності порівняно з іншими конкурентами за такими параметрами, як технологія, практичні навички та професійні знання персоналу, рівень стратегічного і поточного планування, політика збуту, рівень управління, комунікації, якість систем управління, виробництва продукції тощо. [1, с. 29]

У цьому ж руслі представлені погляди О. Драгана стосовно змісту поняття «конкурентоспроможність підприємства», які розкриваються через рівень його компетенції щодо інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту, навичок і знань персоналу, що виражено в таких результируючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність та ін. [7]

При всій різноманітності поглядів поняття «конкурентоспроможність підприємства» у проведенні дослідження за основу обрана характеристика його змісту, яку запропонувала Євтушенко Н.О. Конкурентоспроможність підприємства на погляд вченого доцільно розглядати як сукупність можливостей підприємства ефективно використовувати свій ресурсний потенціал у процесі виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції (послуг) з метою отримання бажаних результатів. [8, с. 136]

Поряд з теоретичними дослідженнями сутності «конкурентоспроможність підприємства» в економічній літературі давно обговорюється проблема практичної оцінки його конкурентоспроможності. Однак універсальної та загальноновизнаної методики комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства поки не розроблено. Це пов'язано з суттєвими обставинами: відсутність зведення маси рівномірних і неоднорідних показників в єдиний показник конкурентоспроможності; введення в якості факторів понять, визначень і величин, що базуються на складних і абстрактних побудовах; не встановлена чітка кількість факторів при оцінці конкурентоспроможності; неможливість твердження, що конкурентоспроможність товару (послуги) та підприємства – одне й те саме.

Пропонуємо сукупність можливостей підприємства оцінювати через комплекс якісних та кількісних характеристик відповідно до наукових підходів [16]:

1) системний підхід - це метод дослідження об'єктів як системи. Системний підхід дозволяє підвищити якість, а також організованість ефективного управління об'єктами;

2) функціональний підхід передбачає виділення бізнес-процесів виходячи з функцій, що виконуються підрозділами підприємства;

3) продуктовий або маркетинговий підхід передбачає використання результатів процесів (товарів і послуг, які проводить підприємство);

4) процесний підхід до управління пов'язаний з делегуванням повноважень і відповідальності через бізнес-процеси підприємства;

5) матричний підхід подає бізнес-процес у вигляді моделі, кожен елемент якої є окремим процесом зі своїми підсистемами та етапами життєвого циклу продукції;

6) директивний (адміністративний) підхід полягає в регламентації функцій, прав, обов'язків, нормативів якості, витрат тривалості, елементів системи менеджменту в нормативних актах (накази, розпорядження, вказівки, стандарти, інструкції, плани, програми, положення, методики тощо).

Аналіз конкурентоспроможності підприємства як об'єкта кількісних вимірювань [12; 13; 14], показує, що конкурентоспроможність як ознака підприємства є латентним, прихованим від спостерігача. Ця обставина стає теоретичним обґрунтуванням необхідності і правомірності застосування сучасних методів вимірювання конкурентоспроможності, заснованих на аналізі якісних та кількісних показників. Для обрання необхідних показників оцінки конкурентоспроможності підприємства відповідно до виду його діяльності й організаційно-правової форми, пропонуємо використовувати наступну класифікацію методів (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності підприємства (сформовано за джерелами [6, 13; 14])

Найскладнішою методологічною проблемою при оцінці конкурентоспроможності підприємства є визначення її показників. Аналіз наукової літератури з питань оцінки

конкурентоспроможності підприємства дозволяє сформувати приблизний їх перелік за відповідними критеріями забезпеченості: фінансовими, виробничими, матеріально-технічними та людськими ресурсами. Від вибору оціночної бази за даними критеріями з відповідними показниками оцінки конкурентоспроможності підприємства буде залежати точність результату. Як базові можуть бути вибрані показники: фінансового стану підприємства, системи менеджменту та маркетингу, логістичного управління, кадрового та технологічного забезпечення, конкурентоспроможності товару або послуги.

Отже, враховуючи багатогранність економічної категорії «конкурентоспроможність», запропоновано її розуміти як сукупність можливостей підприємства ефективно використовувати свій ресурсний потенціал з метою отримання бажаних прибутків. Вважаємо, що сукупність можливостей підприємства – це його переваги стосовно інших підприємств тієї ж галузі. Конкурентні можливості підприємства доцільно оцінити у рамках наукових підходів та за допомогою запропонованої класифікації методів за відповідними критеріями забезпеченості та їх показниками. Отримані результати оцінювання допоможуть менеджерам підприємства сформувати рекомендації, які дозволять проводити розробку заходів, спрямованих на: перегляд долі ринку або завоювання лідерства на ньому; визначення контрагентів для здійснення спільної діяльності; розробку стратегічних програми закріплення конкурентних позицій на ринку або виходу підприємства на нові для нього ринки збуту; залучення інвестицій та впровадження інновацій.

Список використаної літератури

1. Балабанова Л.В., Кривенко Г.В., Балабанова І.В. Управління конкурентоспроможністю підприємства : Навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2009. 256 с.
2. Богуславский Є.І., Шибалкіна Ю.С. Стратегія диверсифікації: вибір моменту старту. *Соціальна економіка*. 2009. № 2. С. 182-187.
3. Воронкова А.Е., Пономаренко В.П., Дібніс Г.І. Підтримка конкурентоспроможного потенціалу підприємства. Київ: Техніка, 2000. 152с.
4. Гудзь О.Є. Роль інновацій щодо забезпечення конкурентоспроможності та ефективності підприємства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. Вип. 161. С. 3-11.
5. Грецький Р.Л. Теоретичні підходи до визначення природи і сутності конкуренції. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. № 12. С. 35-38.
6. Должанський, І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
7. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств : теоретичні аспекти: моногр. Київ : ДАКККиМ, 2006. 144 с.
8. Yevtushenko N.A., Khomich N.O. Features of competitiveness assessment for insurance business companies. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. Київ : ДУТ, 2020. № 3 (33), С.15-20. DOI: 10.31673/2415-8089.2020.031520
9. Халімон Т. М. Формування та оцінка потенціалу конкурентоспроможності підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. 5(2). С. 35-39
10. Смерічевська С.В. Конкурентоспроможність у соціально-економічному вимірі. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 3. С. 36-45.
11. Гриньова В. М., Мисько Н. В. Оцінка конкурентоспроможності промислової продукції на основі комерційної оцінки її якості. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 149–154
12. Бругман А.Б. Измерение конкурентоспособности промышленных предприятий на основе оценки их производственного потенциала. *Вісник Хмельницького університету*. 2010. Т. 2. № 4. С. 136-141
13. Кошеленко В.О. Об одном подходе к совершенствованию методик рейтинговых сопоставлений конкурентоспособности предприятий. *Економіст*. 2010. № 1. С. 36-40.

14. Савчук С.И. Оценка конкурентоспособности предприятий и отраслей на основе измерения их потенциалов. *Вісник Хмельницького університету*. 2006. Т.2. № 4. С. 164-166.
15. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: Учебное пособие. М.: Изд-во Эксмо, 2004. 544 с.
16. Євтушенко Н.О., Никончук Є.П. Оцінка конкурентоспроможності підприємства на основі процесного підходу. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. Київ : ДУТ. №2 (36). С 15-21.

REFERENCES

1. Balabanova L.V., Kryvenko H.V., & Balabanova I.V. (2009). *Upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstva* [Enterprise Competitiveness Management]. Kyiv: Professional Publishing House, 2009.
2. Bohuslavskyy Ye.I., & Shybalkina Yu.S. (2009). *Stratehiya dyversyfikatsiyi: vybir momentu startu* [Diversification strategy: choice of starting point]. *Sotsyal'naya ekonomika. - Social economy*, 2, 182-187.
3. Voronkova A.E., Ponomarenko V.P., & Dibnis H.I. (2000). *Pidtrymka konkurentospromozhnogo potentsialu pidpryyemstva* [Supporting the competitive potential of the enterprise]. Kyiv: Tekhnika. 152.
4. Hudz' O.Ye. (2015). *Rol' innovatsiy shchodo zabezpechennya konkurentospromozhnosti ta efektyvnosti pidpryyemstva*. [The role of innovation in ensuring the competitiveness and efficiency of the enterprise]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka. - Bulletin of the Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture*, 161, 3-11.
5. Hrets'kyy R.L. (2007). *Teoretychni pidkhody do vyznachennya pryrody i sutnosti konkurentsiyi* [Theoretical approaches to determining the nature and essence of competition]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. - Formation of market relations in Ukraine*, 12, 35-38.
6. Dolzhans'kyy I.Z., & Zahorna T.O. (2006). *Konkurentospromozhnist' pidpryyemstva*. [Competitiveness of the enterprise]. K.: Tsentr navchal'noyi literatury.
7. Drahan O. I. (2006). *Upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstv: teoretychni aspekty* [Management of competitiveness of enterprises: theoretical aspects]. Kyiv: DAKKKiM.
8. Yevtushenko N.A., & Khomich N.O. (2020). *Features of competitiveness assessment for insurance business companies* [Features of competitiveness assessment for insurance business companies]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes. - Economy. Management. Business*, Kyiv: DUT, 3 (33), 15-20.
9. Khalimon T. M. (2016). *Formuvannya ta otsinka potentsialu konkurentospromozhnosti pidpryyemstva* [Formation and assessment of the competitiveness potential of the enterprise]. *Ekonomichnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi. - Economic Bulletin of the Zaporozhye State Engineering Academy*, 5(2), 35-39.
10. Smerichevs'ka S.V. (2009). *Konkurentospromozhnist' u sotsial'no-ekonomichnomu vymiri* [Competitiveness in the socio-economic dimension]. *Aktual'ni problemy ekonomiky. - Current economic problems*, 3, 36-45.
11. Hryn'ova V. M., & Mys'ko N. V. (2013). *Otsinka konkurentospromozhnosti promyslovoyi produktsiyi na osnovi komertsiyanoi otsinky yiyi yakosti* [Estimation of competitiveness of industrial production on the basis of a commercial estimation of its quality]. *Biznes Inform. - Business Inform*, 9, 149-154.
12. Brutman A.B. (2010). *Izmereniye konkurentospobnosti promyshlennykh predpriyatiy na osnovе otsenki ikh proizvodstvennogo potentsiala* [Measuring the competitiveness of industrial enterprises based on an assessment of their production potential]. *Visnik Khmel'nits'kogo univertsitetu. - Visnik of Khmelnytsky University*, 2.(4), 136-141.
13. Koshelenko V.O. (2010). *Ob odnom podkhode k sovershenstvovaniyu metodik reytingovykh sopostavleniy konkurentospobnosti predpriyatiy* [Koshelenko On one approach to

improving the methods of rating comparisons of the competitiveness of enterprises]. *Yekonomist. - Economist*, 1, 36-40.

14. Savchuk S.Y. (2006). Otsenka konkurentosposobnosti predpryyatyu y otrasley na osnove yzmerenyya ykh potentsyalov [Assessing the competitiveness of enterprises and industries based on measuring their potential]. *Visnyk Khmel'nyts'koho universytetu. - Bulletin of Khmelnytsky University*, (2(4)), 164-166.

15. Fatkhutdinov R.A. (2004). Konkurentosposobnost': ekonomika, strategiya, upravleniye [Competitiveness: economics, strategy, management]. Moskva.

16. Yevtushenko N.O., Nykonchuk YE.P. Otsinka konkurentospromozhnosti pidpryyemstva na osnovi protsesnoho pidkhodu [Assessment of the competitiveness of the enterprise on the basis of a process approach]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes. - Economy. Management. Business*, Kyiv : DUT, 2(36), 15-21.

ЕВТУШЕНКО НАТАЛЬЯ АЛЕКСАНДРОВНА, ВАРНИЦКИЙ ВСЕВОЛОД ВИТАЛЬЕВИЧ, КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: ПОНЯТИЕ, ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ОЦЕНКИ. В рамках этой статьи проанализированы различные научные взгляды по определению сущности понятия конкурентоспособность. Установлено, что конкурентоспособность является ключевой категорией, применяемой в теории и практических аспектах экономических исследований, и является многогранным понятием. Рекомендовано рассматривать конкурентоспособность предприятия как совокупность возможностей эффективно использовать свой ресурсный потенциал, который целесообразно оценивать через комплекс качественных и количественных характеристик в соответствии с научными подходами и методами оценки конкурентоспособности в виде классификации. Подтверждено, что представленные подходы и способы помогут решать большую часть проблем, с которыми сталкиваются менеджеры предприятий в процессе своей деятельности.

Ключевые слова: конкурентоспособность, управление, подходы, способы оценки, предприятие.

EVTUSHENKO NATALIA, VARNITSKY VSEVOLOD. COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE: THE CONCEPT, APPROACHES AND METHODS OF EVALUATION. Within the framework of this article, various scientific views on the definition of the essence of the concept of competitiveness analyzed. It has established that competitiveness is a key category used in the theory and practical aspects of economic research, and is a multifaceted concept. Recommended to consider the competitiveness of an enterprise as a set of opportunities effectively use its resource potential, which is advisable to evaluate through a set of qualitative and quantitative characteristics in accordance with scientific approaches and methods of assessing competitiveness in the form of classification. Confirmed that the presented approaches and methods will help to solve most of the problems faced by enterprise managers in the course of their activities.

Key words: competitiveness, management, approaches, methods of assessment, enterprise.